



***”--- om man når fram så får man
barnet i fokus”***

DELRAPPORT AV PROJEKTET

– UTVECKLING AV STÖD TILL FAMILJER DÄR FÖRÄLDRARNA ÄR I STARK KONFLIKT

Maria Gladh och Ann Palm
FoU Nordväst i samarbete med socialtjänsten i Ekerö kommun
2010-02-18

Innehållsförteckning

1. Bakgrund	3
1.1 Genomförande	3
2. Kartläggning av arbetet med familjer där föräldrarna är i stark konflikt	4
2.1 Syfte och frågeställningar.....	4
3. Metod	5
4. Familjernas situation - resultat från ärendebeskrivningarna	6
4.1 Antal ärenden	6
4.2 Hur kom föräldrarna i kontakt med socialtjänsten?	8
4.3 Om risk- och skyddsfaktorer	8
Sammanfattning	10
5. Beskrivningar av arbetsituationen - resultat från gruppintervjuerna	11
5.1 Många aktörer inblandade	11
5.2 De professionellas skilda positioner, perspektiv och handlingsutrymmen	12
5.3 Professionella kommunikationssystem	13
5.4 Om att ta part i konflikter	14
5.5 När barnet kommer i skymundan	15
5.6 Kriser utöver ”det vanliga”?	16
5.7 Konsekvenser av familjens konfliktsituation eller av föräldrarnas svårigheter?	16
5.8 Två målgrupper snarare än en?	17
Sammanfattning och slutsatser.....	18
6. SLUTSATSER OCH REKOMMENDATIONER	20
Konsekvenser av en kvardröjande ”fattigvårdsstämpel”?	20
Om att återuppta arbetet efter strandade förhandlingar.....	20
Var ska gränsen för den egna professionaliteten dras?	20
Rekommendationer från FoU Nordväst	21
<i>Appendix – Tema kommunikation</i>	<i>22</i>
Referenser	23
Bilaga 1. Handlingsplan	24
Bilaga 2. Checklista.....	25
Bilaga 3. Frågor - gruppintervju.....	29
Bilaga 4. Ärendebeskrivning.....	32
Bilaga 5. Om inmatning av uppgifter.....	36

1. Bakgrund

FoU-Nordväst fick i januari 2009 en förfrågan om att medverka i ett utvecklingsarbete med socialtjänstens individ- och familjeomsorg i Ekerö kommun. Detta utvecklingsarbete rör socialtjänstens arbete med familjer där föräldrarna är i stark konflikt med varandra.

Socialtjänstens medarbetare i Ekerö uppskattar att cirka hälften av de föräldrar som är aktuella vid sektionen för barn, ungdom och familj, har en svår konfliktsituation. Inte alla dessa familjer tillhör emellertid sådana familjer, där socialsekreterarna bedömer att föräldrarnas konflikter går utöver det ”vanliga”, till exempel vid separation eller andra livskriser. Här rör det sig mer om situationer där föräldrarna *dessutom* agerar kraftfullt – inte bara mot varandra utan också mot socialtjänstens personal – och inte uppfattas vara mottagliga för det föräldrastöd socialtjänsten vanligen erbjuder. Inte sällan kommer socialtjänsten i kontakt med dessa familjer i ett sent skede, det vill säga när konflikterna mellan föräldrarna eskalerat och blivit svåra att arbeta med.

Socialtjänsten i Ekerö bedömer att de stödformer och arbetssätt som man idag kan erbjuda inte räcker till för att hantera situationen som finns i dessa familjer. Till exempel upplevs inte alltid samtalsstöd vara något dessa föräldrar kan ta del eller blir hjälpta av. Även andra förvaltningar och kommunala funktioner dras in i konflikten, vilket gör att många olika yrkesgrupper kan vara inblandade i en och samma familj samt att samarbetet försvåras av att familjerna agerar på många olika plan. Därför efterfrågar socialtjänstens personal en handlingsplan för att snabbare kunna identifiera målgruppen för att så tidigt som möjligt kunna möta familjernas behov. Mot bakgrund av detta ansökte socialtjänsten i Ekerö kommun om medel hos Länsstyrelsen i Stockholms län för att utveckla arbetet och skapa förutsättningar för att bättre kunna stödja föräldrar i svår konflikt med varandra.

1.1 Genomförande

I de dokument som låg till grund för ansökan till Länsstyrelsen framkom vissa oklarheter ifråga om hur målgruppen skulle beskrivas, det vill säga hur *föräldrar i stark konflikt* ska definieras. Det var också oklart hur många ärenden det handlar om. Med anledning av detta fann FoU-Nordväst skäl att dela upp genomförandet av utvecklingsarbetet i följande tre steg, varav de två första redovisas i denna rapport:

1. FoU-Nordväst har i ett första steg medverkat i att identifiera kriterier för att urskilja målgruppen, kartlägga förekomsten av familjer som kan tillhöra målgruppen och undersöka arbetet med målgruppen.
2. Som ett andra steg har FoU-Nordväst tillsammans med personal vid individ- och familjeomsorgen på Ekerö utarbetat en checklista och en handlingsplan för det fortsatta arbetet. Dessa presenteras i bilagor.
3. I ett tredje steg planeras en analys av utfallet av arbetet utifrån checklistan och handlingsplanen.

2. Kartläggning av arbetet med familjer där föräldrarna är i stark konflikt

Definition av målgruppen

För att klargöra både hur målgruppen – föräldrar i stark konflikt – definieras av olika professioner samt undersöka vad problemen mer specifikt består i när det gäller arbetet med målgruppen, genomfördes först en kartläggning. Efter en första genomgång av dokumentation inför projektet och i samråd med handläggarna beslutades att med ”föräldrar i stark konflikt” avses familjer som minst uppfyllde de tre första av följande kriterier:

- I. föräldrar – även styvföräldrar – som lever ihop alternativt är separerade,
- II. som är i svår konflikt, med varandra
- III. men även med samhällets olika stödfunktioner
- IV. som dessutom kan uppfattas ha någon form av psykisk skörhet eller neuropsykiatrisk funktionsnedsättning som bedöms påverka deras föräldraförmåga,
- V. samt där det befintliga stödet inom socialtjänstens familjebehandling och/eller inom familjerätten inte uppfattas räcka till

Vilka professionella omfattas av projektet?

De medarbetare på Ekerö som deltagit i gruppintervjuer och samlat in ärendebeskrivningar utgjordes av följande olika funktioner:

- 1) Socialtjänstens mottagningsfunktion
- 2) Utredande socialsekreterare
- 3) Familjebehandlare knutna till socialtjänsten
- 4) Familjerättssekreterare

2.1 Syfte och frågeställningar

Det övergripande syftet med kartläggningen är att undersöka:

- hur många familjer/ärenden som omfattades av minst tre kriterier enligt ovan
- hur barnens och föräldrarnas behov av stöd vidare kan beskrivas
- vad som föranledde familjernas kontakt med socialtjänst, familjebehandlare och familjerätt
- hur respektive funktion arbetar med familjerna idag
- hur befintliga former för samverkan ser ut

Syftet konkretiseras genom följande frågeställningar:

- Hur många ärenden/familjer uppskattas tillhöra målgruppen?
- Hur och varför har familjerna kommit i kontakt socialtjänst respektive familjerätt?
- Vilka risk- och skyddsfaktorer identifieras för barnen i dessa familjer?
- Hur arbetar man med dessa föräldrar och barn? Vad är svårt? När blir det svårt? Vad gör man när det blir svårt?
- Hur ser samarbetet mellan socialsekreterare, familjebehandlare och familjerättssekreterare ut? Hur och när möts man i dessa ärenden? Hur och när uppstår problem?

3. Metod

Inledning

För att besvara undersökningens frågeställningar har i ett första steg strukturerade gruppintervjuer genomförts med:

- socialsekreterare - två grupper: fem personer i ena och tre i andra
- familjebehandlare - tre personer
- familjehemssekreterare - två personer

Som utgångspunkt för gruppintervjuerna användes ett kort frågeformulär, se bilaga 1. Varje grupp som deltog i intervjuerna fick vid intervjuens slut ytterligare ett frågeformulär för ärendebeskrivningar med sig som de sedan själva fick kopiera i den uträkning som behövdes, se bilaga 2.

Gruppintervjuer

De strukturerade gruppintervjuerna syftade till att ge deltagarna möjlighet att ”rekonstruera” och tolka en del av de situationer och sammanhang som arbetet med föräldrar i stark konflikt har bestått i (se till exempel Rubin & Rubin, 1997). Utgångspunkten har varit att det är hos intervjupersonerna ”källan till kunskap” finns. Via de *gemensamma reflektioner* som gruppintervjuerna gav möjlighet till, plockades nyckelord, idéer och teman fram, som kanske skulle förbisetts i vanliga vardagssamtal (ibid.). Dessa kan sedan tillsammans med en fördjupande teoretisk analys bli användbara i det fortsatta utvecklingsarbetet.

Gruppintervjuerna inleddes med att varje deltagare fyllde i det korta frågeformuläret. Själva gruppintervjun bestod sedan i en gemensam genomgång av och reflektion kring deltagarnas svar. I genomgången gjorde intervjuerna öppna försök till tolkningar och tematiseringar av det de enskilda deltagarna och gruppen förmedlade. För detta användes blädderblock. Data registrerades genom att gruppintervjuerna bandades. Vid gruppintervjuens slut samlades de enskilda frågeformulären in. Intervjuerna har inte transkriberats, utan efter genomlysning har gemensamma och avvikande teman tecknats ned för varje gruppintervju. Därpå har centrala utsagor och citat valts ut för den slutliga rapporten.

Formulär för ärendebeskrivningar

Formuläret för ärendebeskrivningar, se bilaga 2, syftar till att identifiera familjer som socialsekreterare, familjebehandlare och familjerättssekreterare bedömer tillhöra målgruppen. Uppgifterna har bearbetats i statistikprogrammet SPSS (Statistical Package for the Social Sciences). För mer detaljerad beskrivning, se bilaga 3. Det är viktigt att påpeka att uppgifterna är ungefärliga. Vidare gör formulärets konstruktion det inte möjligt att identifiera vare sig barn eller föräldrar.

Bortfall

Totalt deltog åtta socialsekreterare, tre familjebehandlare och två familjerättssekreterare i gruppintervjuerna. Ytterligare en socialsekreterare besvarade frågeformuläret i efterhand. Från socialsekreterarna inkom fem ärendebeskrivningar, från familjerättssekreterarna sju och från familjebehandlarna 22 stycken. Att det har inkommit många ärendebeskrivningar från familjebehandlarna kan bero på att det ofta är mer än en familjebehandlare i dessa ärenden. Skälet till att medarbetarna för övrigt lämnade in så skiftande antal ärendebeskrivningar är oklart. En orsak kan vara att socialsekreterare slutat. En annan kan vara att olika yrkesutövare -

socialsekreterare, familjehandlare och familjerättssekreterare - har olika information, gör olika bedömningar eller uppfattar svårigheterna i sitt arbete olika.

4. Familjernas situation - resultat från ärendebeskrivningarna

4.1 Antal ärenden

Totalt samlades 34 ärendebeskrivningar in. Efter att beskrivningar som uppfattades gälla samma familj identifierats, återstår 19 ärenden.

Tabell 1. Inkomna antal ärendebeskrivningar

	Antal ärenden
Socialsekreterarna	5
Familjerättssekreterarna	7
Familjehandlarna	22
Totalt	34
Därav, gemensamma ärenden	19

Totalt 19 ärenden har bedömts av handläggare, familjehandlare och familjerättssekreterare röra familjer där föräldrarna befinner sig i stark konflikt med varandra *och* med en eller fler funktioner inom socialtjänsten och familjerätten.

Tabell 2. Omfattningen av konflikter mellan en eller båda föräldrarna och olika enheter

Antal som svarat ja på frågan om: * (n=19)	
- en eller båda föräldrarna är/var i konflikt med enheten	10
- en eller båda föräldrarna är/var i konflikt med andra enheter	13
- kontakten med din enhet avbröts på grund av dessa konflikter	4
- kontakten med andra enheter avbröts på grund av dessa konflikter	10
- det stöd som din enhet erbjöd föräldrarna verkade inte räcka till	14
- det stöd som andra enheter erbjöd föräldrarna verkade inte räcka till	18
*fler svar möjliga	

Som framkommer av tabell 2 rapporteras i tio fall att föräldrarna är/har varit i konflikt med socialtjänsten. Av ärendebeskrivningarna framgår att konflikterna lett till att kontakten med professionella avbrutits i cirka hälften av fallen. I nästan samtliga ärenden uppges att "stöd" eller insatser som andra än den egna enheten erbjudit, inte räckt till.

Tabell 3. Fler professionella har beskrivit samma familj

ja	10
nej	9

I 10 av 19 ärenden har samma familj beskrivits av olika funktioner, se tabell 3. I följande sammanställning presenteras de tio "fall" som beskrivits.

Tablå 1. Ärenden som beskrivits av fler professionella, där X markerar vilka.

Fall	socialsekr	familjebeh	familjebeha	familjebeh	familjerättssekr	Hur kontakt socialtj/familjerätt	Varför kontakt socialtj/familjerätt
1		X			X	Modern ansökte om hjälp	Konflikt med fadern, avtalsskrivande
2	X	X	X	X	X	Polisanmälan, uppdrag från tingsrätten	Misstankar om att fadern utsatt modern för våld, nyseparation, barnets mående
3	X	X			X	Via fadern, polisanmälan, uppdrag tingsrätten	Modern försvann utomlands, fadern häktad för misshandel, omsorgsbrist, symptom på barnen, nyseparation
4	X	X	X			Anmälan från modern och polis	Konflikt mellan föräldrar och mellan fadern och ett av barnen
5		X	X			Polisanmälan, utredning, omhändertagande	Våld, bråk, svartsjuka och konflikter i familjen
6		X	X			Polisanmälan, utredning socialtjänsten	Fadern misshandlat modern som fick sjukhusvård, konflikter
7		X			X	Framkommer ej hur kontakten togs med socialtjänst, uppdrag från tingsrätten vårdnad-boende-umgänge	Konflikter
8	X				X	Egen ansökan, uppdrag från tingsrätten, frivilliga samarbetsamtal	Separation och umgängeskonflikt
9		X			X	Framkommer ej hur kontakten togs med socialtjänst, uppdrag från tingsrätten vårdnad-boende-umgänge	Konflikt mellan föräldrar, 14-åring på rymmen
10		X	X			Anmälan från skolan till socialtjänsten	Barnet berättar: styvmodern inte "ok" mot henne, konflikter mellan föräldrarna

Som framgår av tabblån ovan kan fler än en familjehandlare vara involverade i ett ärende. Detta gäller för fem av de tio ärenden som beskrivits. I sex fall föregicks kontakten med socialtjänsten av anmälan. I fyra av tio fall rapporteras våld eller misstankar om våld. I fem av tio fall uppges skälet till kontakt med socialtjänsten vara att barnet eller ungdomen på ett eller annat sätt mår dåligt eller far illa av familjens situation.

4.2 Hur kom föräldrarna i kontakt med socialtjänsten?

I tabell 4 och 5 nedan redovisas hur och varför samtliga 19 beskrivna familjer kommit i kontakt med socialtjänstens socialsekreterare, familjehandlare samt familjerätts-handläggare. Det bör noteras att insatsen familjehandling alltid innebär att en remiss utfärdas av socialsekreterarna. Föräldrarnas kontakt med socialsekreterarna kan däremot ha föregåtts av föräldrarnas egen ansökan, anmälan gjord av den andre föräldern eller någon utomstående.

Tabell 4. Handläggarna om hur föräldrarna kom i kontakt med socialtjänsten*

Familjehandlarna		Familjerättssekreterarna		Socialsekreterarna	
Utredningar	4	Tingsrätten	5	Egen ansökan	3
Polisanmälan	3	Egen ansökan/frivilliga		Polisanmälan	2
Skolanmälan	2	samarbetssamtal	2	Förälder anmälde den andre	
Rapport från socialjouren	1			föräldern	1
Omhändertagande	1				

*fler svar möjliga

Av sammanställningen ovan framgår att kontakten med socialtjänsten inte sällan initieras av anmälningar. Data ska emellertid tolkas med stor försiktighet, inte minst mot bakgrund av att det låga antalet inkomna ärendebeskrivningar från socialsekreterarna.

Tabell 5. Vad var orsaken till kontakt med socialtjänsten?*

Konflikter	8
Barnen far illa/mår dåligt	7
Våld	6
Utredning vårdnad-boende-umgänge	6
Förälders missbruk	1

*fler svar möjliga

Tabell 5 ovan utgör sammanställning av svar på en öppen fråga till handläggarna om vad som var orsak till kontakten. I nästan hälften av fallen anges konflikter, inte sällan våld, samt utredningar rörande vårdnad, boende och umgänge som skäl till kontakt. Kontakten föregås också ofta av att barnen mår dåligt eller misstänks fara illa. Det är emellertid rimligt att anta att det är fler än sju barn som mår dåligt eller far illa av föräldrarnas konflikter, även om detta inte uppgivits som det huvudsakliga skälet till kontakt.

4.3 Om risk- och skyddsfaktorer

I denna kartläggning gjordes en ansats att försöka ringa in huruvida barnen kan befaras befinna sig i en risksituation genom eventuella riskfaktorer knutna till familjens situation, föräldrarna eller till sig själva. Genom frågan om förekomsten av nätverk var syftet också att få viss uppfattning om eventuella skyddsfaktorer.

Inledningsvis ska här bara kommenteras att förekomst av riskfaktorer inte per automatik leder till att barn far illa, på samma sätt som olika skyddsfaktorer inte alltid förhindrar barn ifrån att göra det (Sundell et al, 2007, s. 48). I denna undersökning ställs inte heller några frågor om skyddsfaktorer, samtidigt som riskinventeringen är långtifrån komplett. Detta begränsar möjligheterna att tolka data. Skälet till att detta ändå tagits med är att det kan ge en fingervisning om hur pass utsatta barnen i dessa familjer kan vara.

Till familje- eller miljörelaterade riskfaktorer hör stress och turbulens som kan uppstå i en familj vid konflikter, skilsmässa och uppbrott (Lagerberg & Sundelin, 2000, s. 125). Av ärendebeskrivningarna framkommer att föräldrarna i 16 fall av 19 är frånskilda. I 12 fall av 19 är barnet växelvist boende hos vardera föräldern, vilket kan – men behöver inte – vara en källa till stress och oro för barnet.

Exempel på specifika riskfaktorer som kan knytas till föräldrarna är förekomsten av missbruk, psykisk ohälsa, utvecklingsstörning, ekonomisk utsatthet eller konflikter och våld i hemmet (Sundell et al, 2008, s. 48; se också Lagerberg & Sundelin, 2000; Lundström, 2000:38; Lundström & Sallnäs, 2003; Socialstyrelsen, 2006). Det finns också studier som pekar på att svårigheter i samspelet mellan barn och förälder utgör en riskfaktor för ogynnsam utveckling hos barn och unga, särskilt om barnet själv har beteendeproblem (Lagerberg & Sundelin, 2000, s. 124).

I 11 av 19 av de identifierade ärendena rapporterar handläggarna att barnen mår psykiskt dåligt eller har svårigheter med beteende, koncentration, kamratrelationer eller skola. Förekomst av neuropsykiatriska funktionshinder som ADHD/ADD och Asperger-diagnos hos barnen rapporteras också. Hur dessa riskfaktorer kan vara knutna till respektive förälder framgår av följande.

Tabell 6. Riskfaktorer knutna till modern

(n=19)									
Svårigheter i relation till barnet/barnen		Kan ha psykisk skörhet eller funktionsnedsättning		Ekonomiska svårigheter		Eget missbruk		Egen kriminalitet	
ja	17	ja	18	ja	14	Ja	4	ja	1
nej	1	nej	0	nej	4	nej	10	nej	15
vet ej	1	vet ej	1	vet ej	1	vet ej	5	vet ej	3

I 17 av de 19 fallen rapporterar handläggarna att det finns skäl att uppmärksamma svårigheter i relationen mellan modern och barnet/barnen och i 18 fall kan modern vara psykiskt skör eller ha någon psykisk funktionsnedsättning. Ekonomiska svårigheter hos modern uppges förekomma i 14 fall av 19, missbruk i 4 fall av 19.

Tabell 7. Riskfaktorer knutna till fadern

(n=19)									
Svårigheter i relation till barnet/barnen		Kan ha psykisk skörhet eller funktionsnedsättning		Ekonomiska svårigheter		Eget missbruk		Egen kriminalitet	
ja	14	ja	12	ja	5	ja	2	ja	0
nej	4	nej	4	nej	11	nej	15	nej	16
vet ej	1	vet ej	3	vet ej	3	vet ej	2	vet ej	3

Skillnaden i vilka riskfaktorer handläggarna rapporterar i fråga om fäderna är främst att de i lägre utsträckning bedöms ha ekonomiska svårigheter. Riskfaktorer som svårigheter i

relationen till barnet/barnen respektive misstanke om psykisk skörhet eller funktionsnedsättning rapporteras förekomma eller vara knutna till fadern i dessa fall.

På en direkt fråga om det förekom våld eller hot om våld i familjen, rapporteras detta vara fallet i 12 familjer.

Faktorer som vanligen uppges som skyddande mot en negativ utveckling hos barn är god hälsa hos föräldrarna eller hos barnet själv, god omvårdnad från någon av föräldrarna, positiva erfarenheter av skolan, möjligheten till goda relationer med andra vuxna än föräldrarna och känslan av att tillhöra ett sammanhang också utanför familjen (jfr med Hessle, 1997, s. 11).

En skyddsfaktor är alltså tillgång till nätverk. I 17 av de 19 familjerna rapporteras att detta finns. I tre fall rapporteras att nätverket inte alltid fungerar så bra eller att det är oklart om det fungerar. Nätverken i dessa familjer består oftast av mor- och farföräldrar eller syskon till föräldrar. Men åtta av mödrarna och 11 av fäderna uppges ha ny partner, varför styvföräldrars nätverk också rapporteras ingå en del av dessa familjers och deras barns nätverk.

Sammanfattning

I Ekerö kommun återfanns vid kartläggning 19 ärenden som av socialtjänstens medarbetare uppfattas tillhöra målgruppen familjer med föräldrar i stark konflikt. Tio av dessa ärenden är gemensamma fall, det vill säga att två eller fler funktioner lämnat en beskrivning av samma familj.

Familjernas kontakt med socialtjänsten föregås ofta av en anmälan. Denna kan ha gjorts av skolan eller av den andre föräldern. Polisanmälan gentemot den ene eller andre föräldern förekommer också, men föräldrarna kan även själva ha tagit kontakt med socialtjänsten. Familjernas kontakt med familjerätten inleds däremot oftast på uppdrag av tingsrätten, men det kan också handla om så kallade frivilliga samarbetsamtal.

Ett försök att identifiera barnens situation visar vilka riskfaktorer som rapporteras för en ogynnsam utveckling för barnen. Socialtjänstens handläggare rapporterar att båda föräldrarna i de kartlagda familjerna i hög utsträckning kan lida av psykisk skörhet eller funktionsnedsättning, framförallt mödrarna.¹ Såväl mödrarna som fäderna uppfattas också i hög utsträckning ha svårigheter i relation till barnet/barnen. Den främsta skillnaden är att mödrarna rapporteras ha ekonomiska svårigheter i högre utsträckning än fäderna. Utöver vårdnadstvister och konflikter mellan föräldrarna förekommer hot och våld i 12 av dessa 19 familjer.

Med detta som bakgrund är det fullt följdriktigt att handläggarnas beskrivning av barnens situation i dessa fall – utöver förekomst av olika neuropsykiatriska funktionshinder - är att de mår psykiskt dåligt och/eller har svårigheter med beteende, koncentration, kamratrelationer eller skola.

¹ Det framgår inte av data om dessa föräldrar har en diagnos eller har genomgått utredning för detta. Det saknas därmed objektiva kriterier och resultat ska således ses som handläggarnas bedömning av föräldrarnas situation.

5. Beskrivningar av arbetssituationen - resultat från gruppintervjuerna

I detta avsnitt presenteras resultatet från gruppintervjuerna med socialsekreterare, familjehandlare och familjerättssekreterare, varvat med referenser från studier som berör de olika teman som framträder. Syftet med gruppintervjuerna var i första hand att undersöka hur arbetet med familjer där föräldrarna befinner sig i stark konflikt beskrivs av intervju-personerna och hur dessa beskrivningar kan förstås utifrån mer teoretiska perspektiv. Inledningsvis bör klargöras att de olika funktionernas handläggare – socialsekreterarna, familjehandlarna och familjerättssekreterarna – sinsemellan har olika roller och olika mandat i sitt arbete med familjerna. Dock tillhör de alla socialtjänstens inre organisation, vilket var utgångspunkten för att undersöka och utveckla det samarbete som kan aktualiseras dem emellan. Denna inriktning präglar framställningen av gruppintervjuerna.

5.1 Många aktörer inblandade

Svårigheterna i arbetet med vissa familjer kännetecknas i första hand av att det är många hjälp- och stödfunktioner inblandade samtidigt. Familjerna kan vara under förhandsbedömning eller utredning inom barn- ungdomsgruppen på grund av att barnen befaras fara illa, samtidigt som familjen går i samtal både hos familjehandlare och familjerättssekreterare. När det gäller de familjehandlande samtalen kan de syfta till att förbättra relationen mellan föräldrar och barn, men också röra samarbetsfrågor om barnen vid skilsmässa eller specifika problem relaterat till barnet och/eller föräldrarna.

Samtalen hos familjerätten handlar ofta om frivilliga så kallade samarbetsamtal som rör frågor om barns vårdnad, boende och umgänge. Men tingsrätten kan också ha uppdragit åt familjerätten att inleda utredning. När bestämmelserna om familjerättsliga samarbetsamtal infördes i socialtjänstlagen år 1991 markerades vikten av att samhället verkar för och främjar goda relationer mellan föräldrar och barn (SOU 2 009:68, s. 239).

Familjer som står i fokus i denna studie kan också ha kontakt med socialtjänstens försörjningsstödsenhet liksom att föräldern eller barnet kan ha stöd enligt LSS.² På grund av barnets och/eller föräldrarnas svårigheter kan familjen också ha kontakter med till exempel förskolans och skolans resursteam, BUP,³ relationsvårdcentrum, missbruksmottagningar et cetera, se tablå 2.

Tablå 2.

Befintliga samverkansaktörer	
Interna	Externa
Sektionschef	Extern socionom
Socialsekreterare	Extern familjehandlare
- mottagning	LSS-handläggare
- barn- och ungdom	BUP
- försörjningsstöd	Resursteamet
Familjerättssocionomer	Förskola eller skola
Familjehandlare	Relationsvårdcentrum (RVC)
	Fyren missbruksmottagning
	Läkare
	Diakon

² Lag (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade ur SFS:

<http://www.notisum.se/rnp/sls/LAG/19930387.htm>

³ Landstingskommunal barn- och ungdomspsykiatri

Av gruppintervjuerna framgår att det finns ett samarbete mellan dessa olika funktioner, såväl internt som externt, men att det behöver utvecklas. Ett tema är ansvarsfrågan - att det ibland kan vara svårt att veta eller hålla reda på vem som ska göra vad, när så många olika aktörer är inblandade i ett och samma ärende. Prestige eller ansvarsflykt uppfattas kunna stå i vägen både för det egna arbetet och för samarbetet:

"(---) folk lägger sig i eller försöker värja sig" [utsaga familjebehandlare].

Ett annat tema är att när många aktörer är inblandade i ett och samma ärende uppstår en splittring. Att många olika funktioner är inblandade kan ses som följdriktigt med tanke på familjernas situation, men en tolkning är att "vårdkarusellen" kring vissa familjer är en konsekvens av bristande strategier och otydlighet, vilket leder till splittring.

"It takes two to tango, det behövs dessutom en orkester. Vi håller i gång tangon, vi kanske ska dansa något annat, ringdans istället (---) eller sluta spela så får vi se vad som händer" [utsaga familjebehandlare].

Men temat splittring kan också handla om att vissa föräldrar upplevs "sätta igång" eller "splittra" de professionella "(---) så att det inte går att samarbeta" [utsaga socialsekreterare]. Några av intervjupersonerna pekar på att föräldrar vid sådana situationer ibland uppfattar att socialtjänstens företrädare tar parti för den ene eller andre föräldern.

Ett tredje tema som rör samarbetet är de olika synsätt de olika funktionerna kan ha utifrån sin position eller person eller de olika sätt att möta problemen som kan förekomma i varje enskilt fall:

"(---) alla har en bild som kanske inte stämmer egentligen" [utsaga socialsekreterare].

Ur samtliga dessa teman växer fram en dimension som förmedlar brist på helhetssyn, tillsammans med en föreställning om att föräldrarnas och/eller barnens svårigheter ibland går de professionella förbi.

Frågan är om svårigheterna i arbetet med familjer där föräldrarna är i stark konflikt främst präglas av att många olika aktörer är involverade eller av familjernas problem – eller både och. De olika funktionerna rapporterar att de utifrån sina yrkesroller var för sig har svårt att hantera alla problem. I det följande behandlas utsagorna i intervjuerna utifrån två dimensioner: yrkesgruppers/aktörernas olika positioner, perspektiv och handlingsutrymmen samt vad dessa rapporterar utgöra föräldrarnas problem.

5.2 De professionellas skilda positioner, perspektiv och handlingsutrymmen

Av intervjuerna framkommer att socialtjänstens arbete i Ekerö präglas av en öppenhet och ömsesidig respekt mellan olika funktioner. De intervjuade ger uttryck för ödmjukhet inför både den egna och andra professioners ansvar och begränsningar i arbetet med gemensamma ärenden. Ändå rapporterar de att kollisioner mellan de olika yrkesfunktionerna kan uppstå.

I gruppintervjuerna framkommer således att det finns mer eller mindre tydliga motsättningar mellan de olika aktörerna. Ses motsättningarna utifrån yrkesgruppernas olika positioner, perspektiv och handlingsutrymmen, blir det poänglöst att peka på bristande vilja till samarbete. Uppmärksammas i stället de olika ramarna för en yrkesgrupp eller profession, leder det till en annan förståelse av samarbetets förutsättningar och begränsningar (jfr Scott,

2003). Det kan till exempel finnas en rationalitet i den enskilde socialarbetarens ambition att tillgodose klienters olika behov av stöd och hjälp, som inte alltid korresponderar med olika situationer som kan uppstå vid en annan professions arbete med samma familj.

Socialtjänstlagen (2001:453) anger en del av handlingsutrymmet för de utredande socialsekreterarna. Enligt SoL 11 kap 1 § ska till exempel Socialnämnden "(---) utan dröjsmål inleda utredning av vad som genom ansökan eller på annat sätt har kommit till nämndens kännedom och som kan föranleda någon åtgärd av nämnden"⁴.

I verkligheten är det inte alltid så att olika insatser sätts in först när utredningar av barnets och familjens situation är klara. Ofta pågår alltså utredningar parallellt med till exempel familjebehandling som beslutad insats. Problem kan uppstå när till exempel familjebehandling i ett senare skede av utredningsprocessen framstår som helt fel insats för familjen. Vidare kan budget, ekonomi, tillgängliga resurser och vårdideologi ha styrt valet av insats, mer än de enskilda familjemedlemmarnas behov av stöd och hjälp.

Dessa omständigheter kan bjuda motstånd i arbetet – inte minst med familjer där föräldrarna är i stark konflikt – och också sätta de professionella nätverken i gungning.

5.3 Professionella kommunikationssystem

I intervjuerna framkommer att de professionella utifrån sina olika yrkespositioner många gånger bara har "fragmentarisk" kunskap om barnet. De upplever sig i vissa fall inte heller ha "gemensam koll" på barnets situation. Här nämns att det "korridorssnack" som kan förekomma när det gäller gemensamma ärenden bara i viss mån kan avhjälpa det som verkar vara en upplevelse av brist på information. När det gäller att bilda sig en uppfattning om hur barnets situation ser ut, uppges ett annat bekymmer vara att informationen förmedlas "indirekt", det vill säga antingen via andra professionella eller via föräldrarna och att dialogen med barnet saknas.

Professionella nätverk kan ses som kommunikationssystem, där information flödar mellan olika funktioner - interna och externa - liksom mellan professionella och "hjälpstagare" i olika riktningar. De olika funktionerna överlägger och diskuterar ibland gemensamma ärenden i sin arbetsgrupp/enhet, men information förs också över till andra enheter som familjerna kommer i kontakt med på olika sätt (jfr Dale, 1996, s. 216f).

Hur professionella uppfattar tillgången till eller brist på information aktualiseras ofta i samverkansfrågor. Sekretess uppges till exempel ofta vara ett hinder för extern samverkan mellan socialtjänst och skola. Ett sätt att komma förbi detta hinder är att efterfråga föräldrarnas samtycke att bryta sekretessen. När det gäller informationsutbyte vid *intern* samverkan mellan olika enheter inom socialtjänsten, berör detta dock inte frågan om sekretess på ett formellt sätt, utan här handlar det mer om vad olika professionella uppfattar att man "kan" eller "ska" säga till varandra i gemensamma ärenden (ibid.).

Uppfattningen om vilken information som kan eller ska vidarebefordras, till vem eller vilka, kan sannolikt variera mellan socialsekreterare, familjerättssociologer och familjebehandlare. Synen på "interprofessionell kommunikation" kan sannolikt också variera mellan olika människor som kommer i kontakt med socialtjänsten och familjerätten. Men betydelsen av fungerande kommunikation och samverkan mellan olika professionella funktioner brukar lyftas fram som *en* förutsättning för ett verksamt föräldrastödsarbete. Det motsatta – bristande

⁴Socialtjänstlagen (2001:453) hämtat från Rättsnätet 090901 <http://www.notisum.se/rnp/sls/LAG/20010453.htm>

samverkan – uppfattas inte sällan leda till att arbetet till exempel med utsatta barn blir 'ingens ansvar' och att barnet som en konsekvens av det "faller mellan stolarna". Detta illustreras i tablå 3.

Tablå 3. Hinder och förutsättningar för samverkan enligt SOU 2008:131

Hinder för samverkan	Förutsättningar för samverkan
<ul style="list-style-type: none"> – Projektänkande – Samarbetssvårigheter – Svårigheter att göra gränsdragningar mellan olika funktioner – Inget tydligt ansvar – Skillnader i arbetskultur 	<ul style="list-style-type: none"> – Vilja till samverkan – Kunskap om varandras uppdrag, roller och mandat – Tydliga kommunikationsvägar och tydlig styrning – Legitimerad samverkansform

Källa: SOU 2008:131

Negativa effekter av denna "interprofessionella kommunikation" eller samverkan har getts mindre uppmärksamhet än de positiva. I praktiken har föräldrar och barn lite inflytande över det professionella informationsflödet och underrättas inte alltid när olika slags information ska vidarebefordras. Detta kan få effekter för hur kommunikationen och arbetet med familjerna utvecklar sig (Dale, 1996, s. 216). Vissa föräldrar kanske tror och förväntar sig att information ska vidarebefordras, och blir därför frustrerade när det uppstår "missar" i den professionella kommunikationen. Det kan då ur föräldrarnas perspektiv upplevas som betungande att dra sin historia om och om igen i mötet med professionella. Andra kan bli misstänksamma, känna sig förbigångna eller reagera kraftfullt när den professionelle känner till saker de själva inte förmedlat (ibid.).

5.4 Om att ta part i konflikter

Ett tema som helt kort vidrörts ovan är att de intervjuade ibland uppfattar att kollegor tar part i föräldrarnas konflikt, antingen genom att stötta den ene föräldern eller genom att undanhålla ofördelaktig information om en av föräldrarna.

En annan variant på samma tema rapporteras vara att den professionelle tvingas välja sida, till exempel om en av föräldrarna uppträder hotfullt. Den förälder som uppfattas vara "den svagare parten" ges stöd, samtidigt som det inte går att bortse från den hotfulle förälderns inverkan på situationen.

Intervjupersonerna beskriver också att de ställs inför situationer där föräldrarna inte är benägna att förändra situationen som uppstått. Detta blir särskilt tydligt när bara den ene föräldern infinner sig vid olika möten, eller när uppdraget avser utslutande den ena parten, vilket det kan göra vid familjebehandling.

"Hur motiverar man den som är mindre motiverad?" [utsaga familjebehandlare].

Den balansgång professionella har att utföra när det gäller att etablera kontakt och förtroende med föräldrar som uppfattas brista i sin föräldraförmåga, kan alltså få konsekvenser framförallt på bekostnad av barnperspektivet.

Som professionell kan försöken att undvika konfrontation genom att inte ge uttryck för sina egna ståndpunkter vara ett sätt att etablera kontakt i mötet med klienter (se till exempel Dale, 1996). Att ge uttryck för vad man tycker och tänker i enskilda ärenden, antingen till föräldrarna eller till kollegorna, kan ur detta perspektiv ses som ett avsteg från den professionella rollen där man försöker vara objektiv eller rätt och slätt professionell. Detta

förhållande avspeglas lika mycket när familjebehandlarna – som en terapeutisk strategi – fungerar som ”bundsförvanter” åt föräldrarna. Strategin kan till exempel innebära att en manlig familjebehandlare möter mannen och en kvinnlig familjebehandlare möter kvinnan. Detta kan vara ett sätt att nå föräldrarna var för sig till att börja med. Det långsiktiga målet är dock att bägge föräldrarna ska nå insikt om hur det egna beteendet inverkar på barnet.

Likväl är det möjligt att olika professionella klargöranden till föräldrarna och till kollegor – om hur barnet drabbas av föräldrarnas konflikter och om det egna mandatet att kunna handla eller inte i den uppkomna situationen – också skulle kunna gagna det fortsatta arbetet, särskilt när många olika aktörer är involverade i en och samma familj. Inte minst framstår den professionella dialogen som central när arbetet med vissa ärenden strandat.

5.5 När barnet kommer i skymundan

Det mest anmärkningsvärda kännetecknet för svårigheterna i arbetet med dessa familjer uppges unisont av alla yrkesfunktioner vara att barnet kommer i andra hand i de konflikter som också präglar arbetssituationen med familjerna i fråga.

”De (dvs. föräldrarna) är så upptagna i det (dvs. konflikter) att barnet kommer i andra hand” [utsaga socialsekreterare].

”Man kommer hit för att man är oense om barnet men fokus blir oenigheten, inte barnet” [utsaga familjerättssekreterare].

”Vi saknar dialog med barnet” [utsaga familjebehandlare].

Det beskrivs som en dragkamp mellan föräldrar, som överskuggar barnets behov samtidigt som det paradoxalt nog är barnet som är föremålet för denna dragkamp. Situationen beskrivs som ”låst”, föräldrarna intar eller hamnar i så låsta positioner att förändring omöjliggörs. Först när den ene eller andre föräldern inser att situationen är ohållbar, först då uppfattas en förändring kunna bli möjlig: *”(---) men med just de familjerna är det inte så enkelt”* [utsaga familjebehandlare].

I dessa fall ska de professionella agera ombud för barnet. Här framstår dilemmat i den uppkomna situationen kanske som allra tydligast: *”(---) om man når fram (dvs. till föräldrarna) så får man barnet i fokus”* [utsaga socialsekreterare]. Men förutsättningen att nå fram till föräldrarna är då att den ena eller båda drar sig ur kampen och istället förmås följa den linje socialtjänstens medarbetare har – i fråga om barnets situation. Detta kan ibland i praktiken innebära att en av föräldrarna blir en vinnare och den andre en förlorare. Har då också olika professionella aktörer haft skilda uppfattningar om hur situationen för barnet och familjen ska lösas – kan även dessa i vissa lägen framstå som vinnare och förlorare.

I gruppdiskussionerna berördes också att barnen därmed riskerar att hamna i lojalitetskonflikt eller tvingas liera sig med den ena eller andre föräldern. Höjer och Röbbäck (2007) har uppmärksammat hur barn kan komma i kläm i mål om verkställighet av umgänge. De menar att det kan finnas anledning att fråga sig om de kriterier som gäller för vad som anses vara bäst för barnet i SoL och LVU inte alltid är aktuella då bedömningarna till exempel handlar om vårdnadstvister:

”Ett exempel är då rätten anser att gemensam vårdnad och/eller umgänge med förälder skall ske även i de fall då föräldern har dokumenterade missbruksproblem och/eller har utsatt barnen och/eller den andra

föräldern för våld. I dessa fall kan den presumtion som utgår från att barnets bästa alltid är likställt med gemensam vårdnad och kontakt med båda föräldrarna medföra att barnets utsatthet inte uppmärksammas och värderas på samma sätt som i andra ärenden. Det finns risk för att barnets utsatthet i frågor som rör familjerätt döljs bakom en retorik om föräldrars rättigheter och betydelsen av barns kontakt med båda föräldrarna.” (Höjer och Röbbäck, 2007, s. 134).

Om den ene eller andre föräldern uppfattas brista i sitt föräldraskap, är socialtjänsten skyldig att inleda utredning för bedömning av var barnet ska bo. Samtidigt finns ofta hos socialtjänsten en strävan att tillvarata båda föräldrars intresse. Barnet har i praktiken litet eller inget att säga till om, till exempel när det gäller med vem och var barnet vill bo. Då blir det en grannliga uppgift för de professionella och för föräldrarna att ”rätt tolka” uttryck för barnets vilja, till exempel om barnet vill bo hos mamma, men inte hos pappa.

Än svårare kan det bli om barnet vill bo hos den vårdnadshavare som förefaller minst lämplig. Om den professionelle då ger uttryck för att den ene föräldern tycks mindre lämplig, kan det tolkas som att denna är partisk, när det i själva verket är ett försök att tillvarata barnets intressen. Inte sällan handlar därför ”barnperspektivet” eller ”barnets bästa” mer om olika vuxna tolkningar eller professionellas bedömningar av vad som bäst kan tillgodose barnets behov, snarare än barnets vilja.

5.6 Kriser utöver ”det vanliga”?

Vad är då svårigheterna med att nå fram i arbetet med dessa föräldrar? Eller snarare: hur kan svårigheterna beskrivas?

Det är – som också framgår av intervjupersonernas utsagor – följdriktigt att människor kan befinna sig i kris i samband med en separation – ”(---) *då får man* (dvs. som professionell) *ha en viss förståelse för att man* (dvs. som förälder) *är blind*” [utsaga familjerättssekreterare]. Om en kaotisk familjesituation efter en skilsmässa är att se som ”ett problem” kan enligt några av intervjupersonerna bero på i vilket stadium av en separation de vuxna befinner sig.

I de fall som står i fokus här, rapporterar emellertid intervjupersoner att det är annorlunda än i ”normalförloppet”. Den kris separationen medförde tycks hos den ene eller andre föräldern bestå, trots att själva separationen sedan ett tag är ”överstökad”. Intervjupersonernas utsagor pekar mot att familjens och kanske framförallt barnens situation fortfarande präglas av det kaos föräldrarnas fullt pågående konflikter skapar.

5.7 Konsekvenser av familjens konfliktsituation eller av föräldrarnas svårigheter?

Frågan som kvarstår är alltså om svårigheterna i arbetet med föräldrar i stark konflikt främst beror på att många olika aktörer är involverade. Eller beror de på föräldrarnas specifika svårigheter, som de olika funktionerna uppfattar som svåra att svara upp emot? Eller både och?

Målet för de professionella, oavsett om de arbetar som utredande socialsekreterare, familjebehandlare och familjerättssekreterare, är att tillsammans med föräldrarna komma till en lösning eller överenskommelse som på ett eller annat sätt förbättrar barnets situation. En svårighet som beskrivs i arbetet med vissa föräldrar som är i stark konflikt är just detta – att det är svårt att få till stånd någon som helst överenskommelser med vissa av dessa föräldrar.

”Den här förhandlingssituationen finns inte utan ibland beror det på ovilja, ibland beror det på oförmåga att inte komma med några helst konstruktiva förslag och tänka framåt – och på barnet naturligtvis.” [utsaga socialsekreterare].

Det kan också vara så att om överenskommelser väl kommer till stånd så bryts dem.

”Man (dvs. föräldern) mer eller mindre väntar på att den andre ska sabba det så att man har skäl att själv bryta överenskommelsen” [utsaga socialsekreterare].

Planeringen fungerar inte heller, som en följd av föräldrarnas svårigheter att samarbeta när *”(---) någon part är där och ska styra”* [utsaga socialsekreterare]. Det kan då vara svårt att få bägge föräldrarna att lyssna på den professionella bedömningen av barnets behov och förmå de att följa de beslut som av de professionella ska uppfattas som ”gemensamma”.

”Det är lite av en Moment 22-situation - de har separerat för att de inte står ut med varandra och så ska vi tvinga dem att samarbeta” [utsaga familjerättssekreterare].

Intervjupersonerna beskriver att de ofta i arbetet med dessa föräldrar *”(---) hela tiden går tillbaka till ruta ett”* [utsaga familjerättssekreterare]. Det vill säga, den konflikt och de tillkortakommanden som föranledde kontakt med socialtjänst och familjerätt kvarstår, trots upprepade försök i motsatt riktning.

I nästan alla gruppintervjuer talas om att föräldrarnas oförmåga att hantera sina konflikter *kan* bero på någon form av dysfunktion, till exempel en neurologisk funktionsnedsättning. Är det detta som gör det så svårt i vissa familjer? Även om diagnosen i sig inte kan lösa svårigheterna, menar några att detta kan vara något de måste förhålla sig till. En möjlig tolkning är att det blir lättare att dra gränserna för sin egen professionalitet, om en diagnos finns som förklaring till varför arbetet med vissa familjer blir så svårt. Att en del föräldrar inte kan tillgodogöra sig familjebehandlande samtal, till exempel, blir i så fall begripligt.

5.8 Två målgrupper snarare än en?

Ur gruppintervjuerna växte det fram två idealtypiska beskrivningar av svårigheterna i arbetet med föräldrar i fokus för denna kartläggning. Familjernas situation framställs som präglad av antingen *”kamp”* eller *”kaos”*. Idealtyperna tydliggör vilka svårigheter de olika yrkesfunktionerna beskriver i arbetet och erbjuder en förståelse av den minsta gemensamma nämnaren i familjernas situation. I *”verklighetens”* familj kan finnas inslag av både *”kaos”* och *”kamp”*.

- När arbetssituationen präglas av föräldrarnas kamp

De intervjuade rapporterar att föräldrar kan vara så upptagna av konflikten med den andre, att de inte ser sin egen del i konflikten eller hur det påverkar dem i föräldrarollen. Upptagna av kampen sinsemellan, ofta vid vårdnadstvister, beskyller de varandra för olika tillkortakommanden: *”(---) det är den andre föräldern som brister, men jag gör allt för mina barn”* [utsaga familjebehandlare].

Föräldrarna i en del av dessa familjer beskrivs som aktiva och kompetenta. De är som regel inte ekonomiskt utsatta. Av handläggarnas utsagorna framgår att det är föräldrar som *”kräver mer”* och de uppfattas på så vis inte tillhöra socialtjänstens traditionella målgrupp. De beskrivs också använda sig av mer eller mindre medvetna strategier i kampen mot varandra, till exempel att själv kontakta socialtjänsten för att anmäla den andra föräldern.

Även om föräldrarna ibland själva kontaktat socialtjänsten behöver det inte alltid bli lättare att förmå dem att frivilligt ta emot sådan hjälp, som de professionella menar att barnets situation kräver. Föräldrarnas kontakt med socialtjänsten blir deras ”motdrag”, till exempel om de också aktualiserats via anmälningar från BUP eller skolan. Det är just i sådana situationer som inblandningen av många olika funktioner rapporteras försvåra arbetet. Som berörts ovan kan föräldrar se det som att bara den ena får stöd, till exempel om den andre gjort en anmälan. I dessa fall förefaller föräldrarna upptas inte bara av konflikterna sinsemellan, utan också av de konflikter som uppstår i mötet med olika samhälleliga funktioner.

Föräldrarnas egna behov eller upptagenhet av kampen dem emellan bedöms i dessa familjer inte bara överskugga barnens behov. De professionella menar att vissa av dessa föräldrar faktiskt brister i omsorgen om barnet, samtidigt som ett omhändertagande av barnet enligt LVU inte är möjligt. Att det förhåller sig så verkar bland annat bero på att socialtjänstens medarbetare inte har något ”konkret att ta på” när det gäller föräldrarnas bristande omsorgsförmåga eller brist på meningsskapande kontakt med barnet. I dessa fall rapporteras inga uppenbara symtom hos barnet, inte heller påtagliga sociala problem, till exempel i form av ekonomisk utsatthet eller missbruk som vanligtvis kan åberopas när barn befaras fara illa. För ”(---) de svåraste familjerna finns det inget sån't här tydligt - den här människan är avvikande på något sätt.” [utsaga socialsekreterare].

- När arbetssituationen präglas av föräldrarnas kaos

I andra familjer verkar svårigheterna mer handla om svåra livsöden eller om föräldrar som på ett eller annat sätt förefaller vara psykiskt sköra, vilket bedöms kunna ge upphov till bristande föräldraförmåga. Det uppfattas till exempel röra sig om föräldrar som upplevt adoptioner, misshandel och/eller separationer och som har bristande tillit till andra. ”Man (dvs. föräldern) förväntar sig att alla ska vara emot den.” [utsaga socialsekreterare].

Av intervjupersonernas utsagor framgår att det tycks vara föräldrarnas bagage (ångest, sorg, paranoida drag, aversioner) som blir bränsle till konflikterna, inom familjen och i förhållande till professionella. Detta verkar i sin tur leda till låsta positioner, bristande kommunikation och en i övrigt kaotisk familjesituation. Den aktuella konflikten uppges i dessa fall ha

”(---) aktiverat tidigare trauman, tillkortakommande, kränkningar, övergivanden” [utsaga familjerättssekreterare].

När det gäller nätverket i familjer vars situation präglas av kaos uppfattas detta många gånger vara ”naggat i kanten”. ”De här familjerna platsar inte någon annanstans, vi är det sista skyddsnätet.” [utsaga socialsekreterare].

Sammanfattning och slutsatser

Ur gruppintervjuerna växer bilden fram av två sorters familjer. Denna bild blottlägger och ger en ny förklaringsnivå till att arbetet med föräldrar i svår konflikt kan bli så komplicerat.

Förenklat handlar det om två idealtyper, som sinsemellan har disparat olika levnadsförhållanden liksom olika positioner i förhållande till samhällsfunktioner som socialtjänsten. Det som förenar dem, är att föräldrarnas konflikter förblindar dem på ett sätt som gör att de inte sätter barnets behov i första hand, oavsett om det handlar om den ena eller andra idealtypen. Detta summeras nedan i följande tablå.

Tablå 4. Idealtypisk indelning av upplevda svårigheter i socialtjänstens och familjerättens arbete med föräldrar i stark konflikt. De professionellas perspektiv.

När arbetssituationen präglas av föräldrarnas kaotiska livssituation	När arbetssituationen präglas av föräldrarnas kamp
<p>Föräldrarnas situation uppges vara präglad av kaos och kamp om överlevnad. Föräldrarna uppfattas inte alltid ha kapaciteten att handla strategiskt.</p> <p>Det uppfattas bli knepigt för föräldrarna att hålla reda på alla inblandade professionella som ger många signaler och kanske drar åt olika håll.</p> <p>Föräldrarnas kontakt med professionella upplevs vara präglad av så stora behov att de skymmer barnets behov av stöd.</p> <p>Egna nätverk uppfattas vara bristfälliga.</p> <p style="text-align: center;">↓</p> <p style="text-align: center;">Barnet hamnar i skymundan</p>	<p>Familjens situation uppges vara präglad av att den eller andra föräldern söker upprättelse, av kampen mellan föräldrarna.</p> <p>Dessa föräldrar uppfattas av socialtjänstens personal vara strategiska och resursstarka. De uppfattas på så vis "styra".</p> <p>Föräldrarna uppfattas själva ha tagit kontakt med socialtjänsten för att anmäla den andre föräldern eller för att få stöd till exempel i pågående vårdnadstvist snarare än att få hjälp med barnets situation.</p> <p>De egna nätverken uppfattas förstärka konflikten.</p> <p style="text-align: center;">↓</p> <p style="text-align: center;">Barnet hamnar i skymundan</p>

Två målgrupper – olika slags svårigheter, olika slags strategier?

Intervjupersonerna gav i gruppamtalen uttryck för att deras arbete med familjer som kan identifieras tillhöra den ena eller andra idealtypen och vilka svårigheter de stöter på, blir distinkt olika.

Med föräldrar i en kaotisk familjesituation har de professionella att möta och härbärgera föräldrarnas vanmakt och frustration när vardagsstrukturen som en följd av föräldrarnas svårigheter rämnat. I arbetet med föräldrar "rustade till strid" ger de professionella beskrivningar som att de snarare ibland har att hantera sin egen maktlöshet i mötet med dessa familjer och att de ibland tvingas retirera när lagstiftningen, till exempel LVU, inte fungerar. Därmed väcks också frågan om möjligheten att kunna tillgripa olika slags strategier i arbetet med dessa familjer, med utgångspunkt i de svårigheter som framkommer i ärendebeskrivningarna och gruppintervjuerna.

Av intervjuerna framkommer till exempel att en form av "överfyrkantighet" kan vara ett sätt att nå föräldrar som domineras av sin inbördes kamp. Möjligheten att åberopa ett regelverk kan fungera som en strategi i dessa fall.

"Nu är det - det här - som gäller, punkt, slut." [utsaga familjerättssekreterare].

På motsvarande vis uppfattas det till exempel vara svårare att arbeta med föräldrar om deras situation domineras av kaos. För denna grupp rapporterar intervjupersoner att det är bra att stegvis strukturera kaoset, att ge konkreta uppgifter till föräldrarna i fråga om kommunikationen dem emellan eller i förhållande till barnet.

6. SLUTSATSER OCH REKOMMENDATIONER

Generellt sett har kommunernas socialtjänst utvecklat arbetet både i fråga om myndighetsutövning och öppna insatser, men det kvarstår enligt Barnskyddsutredningen ”--- att utveckla kvalificerade insatser för de ungdomar och familjer som har de största behoven” (SOU 2009:68, s. 163). Betänkandet menar därför att samarbetet mellan ansvariga socialsekreterare och öppenvården bör vara en ständig fråga på dagordningen, tillsammans med frågor om hur utbildning och forskning ska involveras i socialtjänstens samtliga verksamheter. Det är i denna riktning nedanstående slutsatser och rekommendationer formuleras.

Konsekvenser av en kvardröjande ”fattigvårdsstämpel”?

I gruppintervjuerna finns en implicit fråga om klasstillhörighet, som tycks skapa svårigheter i arbetet med vissa familjer som kommer i kontakt med socialtjänsten. Utmärks inte familjens situation av problem som föräldrars missbruk eller en torftig uppväxtmiljö för barnen, rapporterar de intervjuade att det är svårt att ens diskutera i termer av tvångsingripanden. Trots att handläggare och familjehandlare är överens om att föräldrarnas konflikt leder till omsorgsbrist, uppfattas det ibland vara svårt att bevisa att barnet far illa i välstädade hem med socialt väletablerade och nyktra föräldrar, särskilt mot den fond av social utsatthet som annars präglar beslut om LVU. En sådan aspekt bör noteras och bli föremål för diskussioner, men får inte skymma det faktum att socialtjänsten har särskilt ansvar att sörja för de mest utsatta.

Om att återuppta arbetet efter strandade förhandlingar

När arbetet med föräldrar i stark konflikt strandar, kan socialtjänsten uppfatta det som ett misslyckande, särskilt när inte föräldrarna når fram till en överenskommelse som gagnar barnet. Detta tolkas här som att *förhandling inte kan komma till stånd*. Men oenighet kan både föregå och bli en konsekvens av en förhandlingssituation (Dale, 1996). Det hindrar inte att oenighet mellan parter, som uttryck för att förhandling faktiskt äger rum, kan ge upphov till spänningar och oro inte minst för de professionella (ibid.). Frågan blir då hur professionella kan hantera detta:

- att hitta lösningar på motsättningar, som kan komma att kvarstå efter ”avgjord” förhandling
- hur onödig turbulens ”från början” ska kunna undvikas i arbetet med vissa familjer
- hur arbetet med familjerna – och samarbetet med kollegorna – ska förväntas fortskrida efter ”strandad förhandling”.

Allt detta bör uppmärksammas för att motverka att kontakten med socialtjänsten leder till ytterligare belastningar för barnet, kanske mer än de skäl som från början föranledde kontakten.

Var ska gränsen för den egna professionaliteten dras?

Den särskilda inriktning som socialtjänstens verksamheter traditionellt har haft med vuxnas våld, hemlöshet, fattigdom, missbruk samt försummelse av och övergrepp mot barn och unga, gör att kontakten med socialtjänsten alltjämt kan uppfattas som stigmatiserande för människor som söker hjälp. Detta trots att försök har gjorts att bredda socialtjänstens repertoar genom att erbjuda insatser i form av service.

I Barnskyddsutredningen ställs frågan om socialtjänsten även ska kunna erbjuda stödinsatser för psykiska eller psykiatriska svårigheter. Idag hänvisas barn som behöver sådana insatser till landstingskommunal barn- och ungdomspsykiatri. Är det realistiskt att socialtjänsten skulle kunna utveckla sin verksamhet i riktning mot detta? I utredningen diskuteras om en sådan utveckling riskerar att socialtjänstens speciella uppdrag sätts på undantag (SOU 2 009:68, s. 163). Frågan kan utvidgas till om det också går att utveckla metoder eller arbetsätt för föräldrar med svårigheter, som idag faller utanför socialtjänstens egentliga verksamhetsområde. I ett sådant resonemang ställs frågan om *extern* samverkan på sin spets, vilken bara snuddats vid i denna rapport. Ska socialtjänstens insatser utvecklas i riktning mot att i högre grad omfatta föräldrars psykiska skörhet/eventuella neuropsykiatriska funktionshinder? Eller ska gränsen för den egna verksamheten dras just där?

Rekommendationer från FoU Nordväst

Detta utvecklingsarbete syftar till att lägga grunden för utarbetandet av en handlingsplan och en checklista inför arbetet med föräldrar i stark konflikt. Handlingsplanen ska ge vägledning i arbetet med vissa familjer. Mot bakgrund av slutsatser som dragits ovan föreslås att handlingsplanen stakar ut gränserna för olika funktioner och föräldrar i fråga om deras respektive ansvarsområden. I detta arbete har inte den externa samverkan som också rör familjer i stark konflikt behandlats. Men förslaget utesluter inte att socialtjänsten i sinom tid även inkluderar övriga aktörer som uppfattas vara aktuella.

Checklistan, se bilaga 2, har som syfte att snabbare och framförallt tidigare identifiera familjer som uppfattas inbegripas i definitionen *föräldrar i stark konflikt* i detta arbete. Listan gör inga anspråk på att kunna ersätta ett standardiserat bedömningsinstrument. Däremot ska det kunna fungera som ett verktyg i arbetet och som underlag för uppföljning.

Det bör samtidigt noteras att innehållet i socialtjänstens verksamheter – oavsett om man talar om barnavårdsutredningar, familjerättsliga eller familjebehandlande samtal – utgör oerhört komplicerade företeelser där sociala regler, normativa krav, mellanmännsliga hierarkier och relationer, inte alltid går att synliggöra eller råda bot på, på ett alldeles enkelt sätt (Börjeson, 2009). Det kan däremot finnas anledning att dels utveckla arbetet med välgrundade bedömningar, dels uppmärksamma de olika strategier som kan främja god kommunikation såväl mellan socialtjänstens medarbetare som i deras möten med barn, ungdomar och föräldrar (för det senare se Appendix, s. 22).

Utgångspunkter för det fortsatta utvecklingsarbetet med familjer där föräldrarna uppfattas vara i stark konflikt, föreslås sammanfattningsvis vara följande:

- att organisationen på en övergripande nivå ger utrymme för att arbetet med vissa familjer kan kräva särskilda strategier och utbildningssatsningar för samtliga funktioner, så att det blir barnen som sätts i främsta rummet
- att identifiera och bearbeta vilka oklarheter som finns mellan medarbetare som samarbetar i ett och samma ärende i fråga om roller, mandat och uppdrag
- att finna strategier för att förmå de professionella inte bara att ”hålla över tid”, när kommunikationen mellan olika parter låser sig, utan att också i möjligaste mån undvika att onödigt turbulens uppstår i arbetet med gemensamma ärenden
- och slutligen, att införliva handlingsplanen och checklistan i arbetet och göra dessa till ”levande” dokument.

Appendix – Tema kommunikation

Ett tema som utkristalliserades i gruppintervjuerna berörde kommunikation. Innehållet i detta appendix kan utgöra underlag för vidare diskussioner om hur arbetet och samarbetet kan utvecklas vad gäller just kommunikation.

Professionella överlevnadsstrategier

Killén har i sin forskning uppmärksammat olika professionella förhållningssätt eller ”överlevnadsstrategier” som kan riskera att barnet ställs i skymundan (Killén, 1993, refererad i SOU 2 009:68). En strategi benämns ”överidentifikation med föräldrarna”, vilket innebär att professionella egentligen inte tar reda på hur föräldrarna tänker och känner, utan utgår från hur de själva tänker, känner och skulle agera ”i samma läge”. I stället för en realistisk handlingsplan styrs arbetet av hopp och tro, med för lågt eller för högt ställda förväntningar på föräldrarnas förmåga att tillgodogöra sig information och insatser. En annan strategi utgör ”problemförskjutning”. Mindre väsentliga problem ställs i fokus istället för svåra omsorgs- eller relationsproblem i familjen. En tredje strategi kallas ”distansering”, vilken innebär att den professionelles brister i identifikation eller inlevelse med föräldrarna. Förhållningssättet präglas av ett avståndstagande och/eller moraliserande, som inte gagnar arbetet med barnet i familjen.

Dessa överlevnadsstrategier kan enligt Killén hjälpa de professionella att ”överleva” den osäkerhet arbetet med människor i kris och utsatthet alltid mer eller mindre medför. Samtidigt kan sådana strategier medföra att kommunikationen professionella emellan och mellan professionella och föräldrar inte alltid löper ”smärtfritt”.

Strategier som kan stödja en god kommunikation

Lundgren i sin tur har undersökt vilka samtalsstrategier som verkar stödja en god professionell dialog i teamkonferenser. En slutsats hon drar är att en viktig förutsättning för god kommunikation är att samtalet inte är för hårt styrt och att alla har möjlighet att när som helst göra inlägg, bemötas med lyhördhet och kunna påverka hur samtalet utvecklas. Samtidigt påpekar hon att det är bra med en tydlig grundstruktur, men den får inte begränsa möjligheterna att kunna komplettera varandras information, våga utmana om något inte stämmer och fråga om det är något man inte förstår (Lundgren, ur pressmeddelande från Linköpings universitet 2009-06-17). Liknande resonemang för Seikkula och Arnkil (2005) när de beskriver det de kallar för ”öppna dialoger” som kan föras mellan professionella och med klienter. De menar att följande strategier kan skapa förutsättningar att öka förmågan för deltagarna att klara osäkerhet i behandlingssituationer: 1) Att information efterfrågas på ett sätt som gör det så lätt som möjligt att berätta om sådant som är svårt och väcker ångest. Frågorna bör ställas på vardagsspråk för att vara lätta att förstå. Det kan vara bra att be om beskrivningar om de händelser som talaren hänvisar till, men också be andra kommentera beskrivningen för att få fler perspektiv på saken. 2) Att intresserat lyssna till alla utsagor och lämna rum för dem hur olika eller lika de än är. Det är viktigt att inte tona ner svårigheter som ges till känna i samtalet och att lämna plats för uttryck för hopplöshet, särskilt om personen tidigare haft svårt att uttrycka sådant. 3) Att ge utrymme för gemensamma reflekterande samtal antingen kollegor sinsemellan men också i samtal där fler professionella deltar tillsammans med familjerna. Genom att medarbetarna tittar på varandra när de öppet kommenterar det klienterna förmedlat, menar Seikkula och Arnkil att utrymmet säkerställs för tal och lyssnande (ibid.).

Referenser

- Dale, N. (1996). *Working with families of children with special needs. Partnership and practice*. London: Routledge.
- Hessle, S. (1997). *Child Welfare and Child Protection on the Eve of the 21 st Century. What the 20 th Century has Taught Us*. Stockholm University: Departement of Social Work.
- Höjer, I och Röbäck, K. (2007). *Barn i kläm - hur uppmärksammas barn i mål om verkställighet av umgänge*. Stiftelsen Allmänna Barnhuset. Skriftserie 2007:1. [Elektronisk]. Pdf-format. Tillgänglig: http://www.allmannabarnhuset.se/data/files/Barn_i_kl_m.pdf
- Lagerberg, D & Sundelin, C (2000). *Risk och prognos i socialt arbete med barn: forskningsmetoder och resultat*. Stockholm: Gothia.
- Lundström, T. Om kommunernas sociala barnavård. I Szebeheley, M. (red.) *Välfärd, vård och omsorg*. (SOU: 2000:38). Stockholm: Fritzes.
- Lundström, T & Sallnäs, M (2003) Klass, kön och etnicitet I den sociala barnavården. *Socialvetenskaplig tidskrift*, 10, 2-3, s. 193-213.
- Rubin, H.J. & Rubin, I.S. (1995). *Qualitative Interviewing. The Art of Hearing Data*. Thousands Oaks, California: Sage Publications Inc.
- Seikkula, J. & Arnkil, T.E. (2005). *Sociala nätverk i dialog*. Västra Frölunda: Bokförlaget Mareld.
- Socialstyrelsen. (2006). *Social rapport kapitel 7: Barn och ungas utsatthet*.
- SOU 2 009:68. *Lag om stöd och skydd för barn och unga (LBU) och Bilaga till betänkandet lag om stöd och skydd för barn och unga (LBU)*. Tillgänglig: <http://www.regeringen.se/sb/d/11223/a/129751>
- SOU 2008:131. *Föräldrastöd - en vinst för alla. Nationell strategi för samhällets stöd och hjälp till föräldrar i deras föräldraskap*. Tillgänglig: <http://www.regeringen.se/sb/d/10057/a/118980>
- Sundell et al. (2008). *Barnavårdsutredningar. En kunskapsöversikt*. Stockholm: Gothia förlag.
- Wibeck, V. (2000). *Fokusgrupper. Om fokuserade gruppintervjuer som undersökningsmetod*. Lund: Studentlitteratur.
- ## Övriga
- Lundgren, C. Ur pressmeddelande från Linköpings universitet 2009-06-17 som rörde:
- Lundgren, C. (2009). *"Unprovoked" accounts during team conferences in a multiprofessional pain rehabilitation team. I: Sarangi, S. och Linell, P (red.): Team Talk at Work: Decision Making in Healthcare and Social Care Settings*. Linköpings universitet: Institutionen för språk och kultur.

Bilaga 1. FÖRSLAG TILL Handlingsplan

**FÖR ARBETET MED FAMILJER I STARK KONFLIKT,
FRAMTAGEN AV FoU-NORDVÄST – I SAMARBETE MED SOCIALTJÄNSTEN,
EKERÖ KOMMUN**

Karta över ansvarsområde/uppdrag med barnet i fokus

	FÖRÄLDRAR	SOC.SEKR.	FAM.BEH.	FAM.RÄTT.	ANDRA
ANSVAR SOMRÅDE EL. UPPDRAG	<p>T.ex:</p> <p>Daglig omvårdnad; mat, sömn, kläder, hygien</p> <p>Se till att barnet går i skola/förskola</p> <p>Känslomässig stimulans och kontakt</p> <p>Gränssättning, stöd och uppmuntran</p> <p>Kontakter med nätverk</p>				

Bilaga 2. Checklista

FÖR ARBETET MED FAMILJER I STARK KONFLIKT, FRAMTAGEN AV FOU-NORDVÄST – I SAMARBETE MED SOCIALTJÄNSTEN, EKERÖ KOMMUN

När ansökan/anmälan kommer till mottagningsenheten, ta reda på:

Om barnet:

1. Har barnet/den unge svårigheter som har lett till denna kontakt? Ja Nej
2. Är barnet/den unge föremål för någon särskild observation? Ja Nej
3. Är barnet/den unge föremål för någon särskild insats? Ja Nej
4. Ger vårdnadshavarna samtycke till att kontakt tas med andra som är involverade/ska involveras i stöd till barnet/den unge? Ja Nej

Anteckningar:

Hur uppfattar *föräldrarna* barnets/den unges svårigheter?

Hur uppfattar *olika professionella* barnets/den unges svårigheter?

Hur uppfattar *barnet/den unge* själv sin/familjens situation?

Om observationer:

Vem har gjort dessa observationer?

Om insatser:

Vilken annan insats har barnet/den unge (pågående eller väntande)?

Övrigt:

Om föräldrarna:

1. Är föräldrarna i konflikt med varandra? Ja Nej
2. Om ja: hur länge har konflikten pågått cirka månader
3. Föräldrarna har/haft kontakt med stödenheter *inom* socialtjänsten? Ja Nej
4. Föräldrarna har/haft kontakt med andra stödenheter *utom* socialtjänsten? Ja Nej
5. Ger föräldrarna samtycke till att kontakt tas med andra stödfunktioner? Ja Nej
6. Ger föräldrarna samtycke till att kontakt tas med *andra* som utgör stöd för föräldrarna? Ja Nej

Anteckningar:

Kompletterande frågor:

Skälet till att föräldrarna är i kontakt med stödfunktioner *inom* socialtjänsten:

Skälet till att dessa kontakter inleddes:

Om de är *avslutade* – skälet till det:

Information om familjens kontakter med andra, som utgör stöd för föräldrarna:

Övrigt:

Finns riskfaktorer som:

- | | |
|---|--|
| 1. förekomst av våld i familjen | <input type="checkbox"/> Ja <input type="checkbox"/> Nej <input type="checkbox"/> Möjligtvis <input type="checkbox"/> Framgår ej |
| 2. förekomst av hot i familjen | <input type="checkbox"/> Ja <input type="checkbox"/> Nej <input type="checkbox"/> Möjligtvis <input type="checkbox"/> Framgår ej |
| 3. konflikter mellan föräldrarna | <input type="checkbox"/> Ja <input type="checkbox"/> Nej <input type="checkbox"/> Möjligtvis <input type="checkbox"/> Framgår ej |
| 4. svårigheter i relationen mellan mor&barn | <input type="checkbox"/> Ja <input type="checkbox"/> Nej <input type="checkbox"/> Möjligtvis <input type="checkbox"/> Framgår ej |
| 5. svårigheter i relationen mellan far&barn | <input type="checkbox"/> Ja <input type="checkbox"/> Nej <input type="checkbox"/> Möjligtvis <input type="checkbox"/> Framgår ej |
| 6. psykisk skörhet/kognitiv funktionsnedsättning hos mor | <input type="checkbox"/> Ja <input type="checkbox"/> Nej <input type="checkbox"/> Möjligtvis <input type="checkbox"/> Framgår ej |
| 7. psykisk skörhet/kognitiv funktionsnedsättning hos far | <input type="checkbox"/> Ja <input type="checkbox"/> Nej <input type="checkbox"/> Möjligtvis <input type="checkbox"/> Framgår ej |
| 8. psykisk skörhet/kognitiv funktionsnedsättning hos barnet | <input type="checkbox"/> Ja <input type="checkbox"/> Nej <input type="checkbox"/> Möjligtvis <input type="checkbox"/> Framgår ej |
| 9. ekonomiska svårigheter - mor | <input type="checkbox"/> Ja <input type="checkbox"/> Nej <input type="checkbox"/> Möjligtvis <input type="checkbox"/> Framgår ej |
| 10. ekonomiska svårigheter - far | <input type="checkbox"/> Ja <input type="checkbox"/> Nej <input type="checkbox"/> Möjligtvis <input type="checkbox"/> Framgår ej |
| 11. missbruk - mor | <input type="checkbox"/> Ja <input type="checkbox"/> Nej <input type="checkbox"/> Möjligtvis <input type="checkbox"/> Framgår ej |
| 12. missbruk - far | <input type="checkbox"/> Ja <input type="checkbox"/> Nej <input type="checkbox"/> Möjligtvis <input type="checkbox"/> Framgår ej |
| 13. kriminalitet – mor | <input type="checkbox"/> Ja <input type="checkbox"/> Nej <input type="checkbox"/> Möjligtvis <input type="checkbox"/> Framgår ej |
| 14. kriminalitet - far | <input type="checkbox"/> Ja <input type="checkbox"/> Nej <input type="checkbox"/> Möjligtvis <input type="checkbox"/> Framgår ej |

Övrigt:

En första bedömning:

1. Kan några - vilka - slutsatser kan dras av ovanstående?

2. Ska några kontakter med andra enheter tas?

ja nej

Om ja, med vem/vilka:

.....

3. Bör modern få möjlighet att träffa en handläggare enskilt?

ja nej

4. Bör fadern få möjlighet att träffa en handläggare enskilt?

ja nej

5. Behöver barnet/den unge träffa en handläggare enskilt?

ja nej

6. Bör andra personer vara med vid en första träff med familjen?

ja nej

Råder osäkerhet inför denna bedömning, rådgör med teamet/ledningen/nätverket!

Anteckningar:

Fundera på – om Du fick tänka fritt - vilken insats skulle Du då föreslå för barnet/den unge/föräldrarna/familjen?

Notera sådant som kan vara av vikt inför planering av insats.

Bilaga 3. Frågor - gruppintervju**Frågor inför gruppintervju -
UTVECKLING AV STÖD TILL FAMILJER DÄR FÖRÄLDRARNA
ÄR I STARK KONFLIKT**

Socialtjänsten i Ekerö kommun har fått medel för att utveckla metoder och arbetssätt för att bättre stödja de familjer där svåra konflikter mellan föräldrarna förekommer. Konflikterna mellan föräldrarna i dessa familjer medför inte bara att barnen får en svår situation, utan leder många gånger också till att barnen/familjerna blir utan stöd, då föräldrarna inte kommer överens om hjälpinsatser eller avbryter insatser som påbörjats.

FoU-Nordväst har uppdragits att medverka i detta utvecklingsarbete som inleds med gruppintervjuer av personal inom socialtjänsten (mottagning/utredning, familjebehandling och familjerätt).
Innan intervjun ber vi Dig att fylla i detta frågeformulär.

Fyll först i några enkla uppgifter om Dig själv:

Nuvarande arbetsenhet:	Nuvarande yrke/funktion:
------------------------	--------------------------

Besvara sedan kort följande frågor:

Fråga 1. Hur skulle du vilja beskriva de eventuella svårigheter du stött på i arbetet med familjer där svåra konflikter förekommer? Rangordna om möjligt.

Största problemet:.....

.....

Näst största problemet:.....

.....

Ett tredje problem:.....

.....

Fråga 2. På vilka sätt har dessa familjer vanligen kommit i kontakt med din enhet?

.....

.....

Fråga 3. Vilka är/har varit de vanligaste arbetssätten/insatserna med dessa familjer på din enhet?

.....

.....

Fråga 4. Vad har fungerat bra i arbetet med dessa familjer?

.....

.....

Fråga 5. Vad har fungerat mindre bra i arbetet med dessa familjer?

.....

.....

Fråga 6. Om du tänker tillbaka - vem, vilken funktion, skulle du helst vilja ha/ha mer samarbete med när det gäller dessa familjer?

.....

.....

Finns det något annat som Du anser är viktigt att tillföra - välkommen att skriva här!

Tack för Din medverkan!

Bilaga 4. Ärendebeskrivning

BESKRIVNING AV ENSKILDA ÄRENDEN

**UTVECKLING AV STÖD TILL FAMILJER DÄR FÖRÄLDRARNA
ÄR I STARK KONFLIKT**

Vi ber Dig här besvara ett antal frågor som rör Ditt arbete under år 2008 med familjer där föräldrarna varit i stark konflikt. Du fyller i ett formulär för varje familj. Observera att formuläret främst rör familjer där konflikterna uppfattats som ovanligt svåra. Har du fortfarande kontakt med familjen fyller du också i formuläret.

Formuläret stoppas sedan i kuvert och lämnas till Birgitta Zaar (sektionschef, IFO-Ekerö).

Har Du frågor – kontakta maria.gladh@sollentuna.se eller ann.palm@sollentuna.se

Fråga 5. Hur kan familjernas livssituation för övrigt beskrivas? Markera med kryss. Fler alternativ kan väljas.

a) Föräldrarnas konflikter påverkar barnet/barnen på ett tydligt negativt sätt ja
 nej
 vet ej

b) Våld eller hot om våld förekommer i familjen ja
 nej
 vet ej

c) Om ja på b), vem utövar detta våld:

d) Någon av eller båda föräldrarna har tillgång till fungerande nätverk ja
 nej
 vet ej

e) Om ja på d), vilka ingår i familjens nätverk:

Fråga 6. Hur kan föräldrarnas svårigheter beskrivas? Om föräldrarna bor tillsammans med nya partners fyller Du även i uppgifter för dessa. Markera med kryss. Fler alternativ kan väljas.

a) Modern:

Svårigheter i relation till barnet/barnen	Kan ha psykisk skörhet/funktionsnedsättning	Ekonomiska svårigheter	Eget missbruk	Egen kriminalitet
<input type="checkbox"/> ja	<input type="checkbox"/> ja	<input type="checkbox"/> ja	<input type="checkbox"/> ja	<input type="checkbox"/> ja
<input type="checkbox"/> nej	<input type="checkbox"/> nej	<input type="checkbox"/> nej	<input type="checkbox"/> nej	<input type="checkbox"/> nej
<input type="checkbox"/> vet ej	<input type="checkbox"/> vet ej	<input type="checkbox"/> vet ej	<input type="checkbox"/> vet ej	<input type="checkbox"/> vet ej

b) Fadern:

Svårigheter i relation till barnet/barnen	Kan ha psykisk skörhet/funktionsnedsättning	Ekonomiska svårigheter	Eget missbruk	Egen kriminalitet
<input type="checkbox"/> ja	<input type="checkbox"/> ja	<input type="checkbox"/> ja	<input type="checkbox"/> ja	<input type="checkbox"/> ja
<input type="checkbox"/> nej	<input type="checkbox"/> nej	<input type="checkbox"/> nej	<input type="checkbox"/> nej	<input type="checkbox"/> nej
<input type="checkbox"/> vet ej	<input type="checkbox"/> vet ej	<input type="checkbox"/> vet ej	<input type="checkbox"/> vet ej	<input type="checkbox"/> vet ej

c) Moderns nya partner:

Svårigheter i relation till barnet/barnen	Kan ha psykisk skörhet/funktionsnedsättning	Ekonomiska svårigheter	Eget missbruk	Egen kriminalitet
<input type="checkbox"/> ja	<input type="checkbox"/> ja	<input type="checkbox"/> ja	<input type="checkbox"/> ja	<input type="checkbox"/> ja
<input type="checkbox"/> nej	<input type="checkbox"/> nej	<input type="checkbox"/> nej	<input type="checkbox"/> nej	<input type="checkbox"/> nej
<input type="checkbox"/> vet ej	<input type="checkbox"/> vet ej	<input type="checkbox"/> vet ej	<input type="checkbox"/> vet ej	<input type="checkbox"/> vet ej

d) Faderns nya partner:

Svårigheter i relation till barnet/barnen	Kan ha psykisk skörhet/funktionsnedsättning	Ekonomiska svårigheter	Eget missbruk	Egen kriminalitet
<input type="checkbox"/> ja	<input type="checkbox"/> ja	<input type="checkbox"/> ja	<input type="checkbox"/> ja	<input type="checkbox"/> ja
<input type="checkbox"/> nej	<input type="checkbox"/> nej	<input type="checkbox"/> nej	<input type="checkbox"/> nej	<input type="checkbox"/> nej
<input type="checkbox"/> vet ej	<input type="checkbox"/> vet ej	<input type="checkbox"/> vet ej	<input type="checkbox"/> vet ej	<input type="checkbox"/> vet ej

Besvara nu kort följande frågor som rör eventuellt samarbete kring dessa familjer:

Fråga 7. Kontaktade Du någon annan funktion/yrkesgrupp i arbetet med någon av dessa familjer?

ja

nej → gå direkt till fråga 11

Fråga 8. Om Du tagit kontakt med någon annan – vem/vilka var det? Ange namn, funktion och enhet/organisation.

a)

b)

c)

Fråga 9. När Ni samarbetat om denna familj – vad var *bra* i detta samarbete?

Särskilt bra.....

Också bra.....

Fråga 10. När Ni samarbetat om denna familj – vad var *inte bra* i detta samarbete?

Inte bra.....

Inte heller bra.....

Fråga 11. Tror Du att arbetet med denna familj skulle blivit lättare om Du haft andra/mer funktioner att samarbeta med?

ja

nej

vet ej

Fråga 12. Om Du tänker tillbaka – vem, vilken funktion, skulle Du helst vilja ha/ha mer samarbete med i detta fall?

.....

Vill Du tillägga något som rör arbetet med just denna familj – skriv ned detta här!

Tack för Din medverkan!

Bilaga 5. Om inmatning av uppgifter

Hur inmatningen av uppgifterna om enskilda ärenden gick till

Om det stod klart att socialsekreterarna, familjebehandlarna och/eller familjerättsekreterarna fyllt i ärendebeskrivningar för samma familj matades samtliga uppgifter in i SPSS när det gäller fråga 1 och fråga 7 – 12 (se bilaga 4).

Vad gäller fråga 2 – 6 slogs däremot uppgifter om barnet och föräldrarna samman enligt följande:

- **Fråga 2:** Uppgifter om barnet: Slås samman om fler funktioner fyllt i formulär för samma familj.
- **Fråga 3:** Om fler funktioner fyllt i formulär för samma familj, räknas det totala antalet kryss ihop.
- **Fråga 4 – Fråga 6:** Om en av fler funktioner svarat ja, kryssas ja i (oavsett om de andra kryssat i *nej* eller i förekommande fall *vet ej*). Om samtliga uppfattar *nej* fylls *nej* i. Om några uppfattar att *nej* och några *vet ej*, kryssas *vet ej* i.

Detta tillvägagångssätt gjorde det möjligt att på kort tid uppskatta ungefär hur många familjer/ärenden det i praktiken rörde sig om som befann sig i stark konflikt och vilka eventuella risk- respektive skyddsfaktorer som kunde identifieras för barnen i dessa familjer.